

DOI No: <http://dx.doi.org/10.29228/Joh.60753>

Makale türü: Araştırma makalesi		Article type: Research article
Geliş tarihi	05.04.2022	Submitted date
Kabul tarihi	25.05.2022	Accepted date
Elektronik yayın tarihi	30.06.2022	Online publishing date

Atıf Bilgisi / Reference Information

Özlek, E. & Kavruk, H. (2022). Klâsik Dönem Türkçe Yazma Eğitiminde Şiirin Yeri. *Journal of History School*, 58, 1688-1717

KLÂSİK DÖNEM TÜRKÇE YAZMA EĞİTİMİNDE ŞİİRİN YERİ¹**Emine ÖZLEK² & Hasan KAVRUK³****Öz**

Klâsik Türk edebiyatında, günümüz ana dili öğretiminin önemli bir bölümünü oluşturan yazma eğitimi, genellikle münşeatlar aracılığıyla yürütülmüştür. Münşeat, resmî ve özel her türlü yazışma ve bunların yazılmasıyla ilgili kuralların bilgisini ifade eden inşâ kelimesinden türemiş olup usta yazarların, şairlerin kaleme aldığı sanatlı nesir yazılarını ve bunların bir araya toplandığı mecmuaları ifade etmektedir. Sanatlı yazma kaidelerini, usullerini öğretmek, bu hususlarda yol göstermek amacıyla oluşturulan didaktik münşeatlara ise klâsik yazma eğitiminin kaynak eserleri olarak bakılabilir. Anlama ve anlatma bakımından çok yönlü bir gelişmede etkin role sahip yazma becerisinin kazandırılmasında kullanılan araçlar bağlamında şiir, klâsik yazma eğitiminde özel olarak vurgulanmaktadır. Buna karşılık günümüz yazma eğitiminin teorik arka planını oluşturan kaynak kitaplarda, yazılı anlatım türleri arasında bahsedilmesi ve yaratıcı yazma etkinlikleri dışında şiire gereken önemin yeterince verildiğini söylemek güçtür. Bu çalışma, klâsik yazma eğitiminde şiirin yerini, önemini, görev ve etkilerini; şiire yüklenen anlamı gözler önüne sermek amacıyla hazırlanmıştır. Bu kapsamda bir dönemin edebî ve kültürel hayatına damgasını vurmuş olan klâsik edebiyatta yazma eğitimi büyük ölçüde üstlenen ve bu eğitimin kaynak eserlerini teşkil eden münşeatlar incelenmiş ve klâsik yazma eğitimine göre yazma becerisinin gelişiminde; üslup olarak yazılı anlatımın etkileyciliğinde şiirin yeri ve önemi nedir? Şiirin kullanılmaması gereken yazılı anlatım türleri nelerdir? sorularının cevapları aranmıştır. Çalışma mat erylisini teşkil eden eserlerden doküman incelemesi yöntemiyle toplanan veriler betimsel analiz yöntemiyle incelenmiştir. Yazılı anlatım becerisinin gelişiminde bireyin düşünsel alt yapısını

¹ Makale yazımı yazar etki oranı: 1.yazar: %70, 2. yazar: %30.

² Dr., emineozlek44@gmail.com, Orcid: : 0000-0001-8857-8955

³ Prof. Dr., İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü hasan.kavruk@inonu.edu.tr, Orcid: 0000-0001-6352-4985

oluşturmaya katkı sağlaması yönüyle şiirin ön plana çıkarıldığı; yazılı anlatımın üst düzeyde bir üslupla ortaya konmasında şiirden ve şiirin imkânlarından yararlanmanın önemine işaret edildiği sonuçlarına ulaşılmıştır. Bu çalışma; yazma becerisini geliştirmede şiirin önemi, katkıları, işlevi hususlarına yazılması tasarlanan yazma eğitimi kaynak kitaplarında daha fazla yer verilmesine dikkat çekmeyi hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Klâsik Dönem Yazma Eğitimi, Şiir, Yazma Becerisi, Yazma Eğitimi, Münşeat.

The Place of Poetry in Classical Era Turkish Writing Education

Abstract

Education of writing which constitute an important part of today's mother tongue teaching was conducted generally through munsheats (letters) in classical Turkish literature. Munsheat is derived from the term of insha, which means attainment of all kinds of official and private correspondence and the rules of writing them, and the artistic prose writings written by master writers and poets and the journals in which they are collected. Didactic munsheats created for purpose of teaching rules and methods of artistic writing and to guide them in these matters can be regarded as the reference books of classical writing education. In classical writing education poetry was particularly emphasized in the context of the tools used to gain the writing skill which has an active role in a multi-faceted development in terms of comprehension and expression. On the other hand, it is difficult to say that in the reference books which constitute theoretical background of writing education, the necessary importance is sufficiently given to the poetry except for mentioned among the written expression genres and creative writing activities. This study was prepared in order to reveal the position, importance, function and effects of poetry and meaning attributed to poetry in classical writing education. In this context munsheats which undertook significantly writing education in classical literature and left its mark on the an era's literary and cultural life and constitute reference works of this education were reviewed, and answers were searched for questions according to classical writing education; 'What is the position and importance of poetry in the development of writing skill?', 'What is the position and importance of poetry in the impressiveness of written expressions in terms of style?', 'What are the kinds of written expression in which poetry should not be used?' The data collected by document analysis method from the works constituting study material were analyzed by descriptive analysis method. It has been concluded that in the development of writing skills poetry which in terms of contributing to constituting intellectual background of individual was brought in the foreground; and the benefiting from poetry and the possibilities of poetry in presenting the written expression with a high-level style was important. This study aims to draw attention to be given more place to the subjects of importance, contributions and function of poetry in developing writing skills in reference books of writing education designed to be written.

Keywords: Writing Education of Classical Era, Poetry, Writing Skill, Writing Education, Munsheat (Letter).

GİRİŞ

Klâsik edebiyat, İslâmiyetin kabulünden sonra gelişme gösteren ve Türk edebiyatının, 13. yüzyıl sonları ile 19. yüzyıl sonları arasındaki döneme damgasını vurmuş olan sahasını kapsamaktadır. Büyük çoğunlukla 'divan' tertip etme geleneği üzerinden yürütülen şiir çalışmalarının yanında yine bu edebiyatın nesir kolu ise pek çok türün yanı sıra münşeâtler aracılığıyla idame ettirilmiştir.

Münşeât, sözlük anlamı yazma, nesir yazma, düz yazı demek olan, resmî ve özel her türlü yazışma ve bunların kaleme alınmasıyla ilgili kuralların bilgisini ifade eden inşâ kelimesinden türemiştir. Klâsik Türk edebiyatında nesir dili ve üslubunun gelişmesine aracı olan münşeât, devlet bünyesindeki resmî dairelerde çalışan nişancı, küttab gibi görevlilerin yazdığı resmî yazılarla münşî adı verilen usta yazarların, şairlerin, edebiyatçıların kaleme aldığı sanatlı nesir yazılarını ve bunların bir araya toplandığı mecmuaları karşılamaktadır. Kısaca ifade etmek gerekirse münşeât, klâsik dönemde şiirlerin toplandığı divanlar gibi nesirlerin bir araya getirildiği mecmuaları dile getiren bir tür olarak gelişme göstermiştir.

Günümüzde, münşeâtların başlıca didaktik (bilgi verici), edebî, tarihî olmak üzere çeşitli biçimlerde sınıflandırıldığı görülmektedir. Didaktik münşeâtlarda, münşilik mesleğine girecek olanlara yazma kurallarını, inceliklerini, usullerini öğretmek, bu hususlarda onlara yol göstermek amaçlanmıştır. Bazı münşeâtlarda, yazma usullerinin yanı sıra türünün en güzel örneklerine de yer verilmiş, bazılarında ise sadece örnek metinler bulunmaktadır. Özetle ifade etmek gerekirse yazışma türleri (resmî, özel ve ticarî yazışmalar) üzerinden yürütülen yazma eğitimi, münşeâtlarda teorik ve uygulamalı olarak ve hiyerarşik bir düzende ortaya konmuştur. Tanzimat'tan sonra didaktik tarzda yazılanların bir kısmı, okullarda ders kitabı olarak okutulmuştur. Dolayısıyla inşâ ve münşeât türü eserlerin, hem yazma eğitiminin kaynak kitapları hem de bu alanın ders kitapları işlevini gördüğü söylenebilir.

Yazma Eğitiminde Şiirin Önemi

Dinleme yoluyla, sosyal süreçte öğrenilen dil, düşüncenin gelişiminde büyük rol oynar. Bu sosyal süreçte dili etkileyen önemli faktörlerden biri de edebiyat ve bu olgunun içerisinde yer alan edebî türlerdir. Geçmiş insanlık tarihi kadar eskilere, ilk yazılı ve sözlü ürünlere kadar uzanan şiir; bireyin, hayat sahnesine girdiği andan itibaren dinleme yoluyla karşılaştığı ilk edebî türlerden biridir. Şiirin ezgili hali olan ninni, tekerleme, bilmece gibi türlerle büyüterek dinleme ve buna bağlı olarak konuşma becerisi gelişen birey, bu sayede dil ediniminde büyük başarı ve ilerleme kaydeder. Okul döneminde ise okuma

yoluyla karşılaşılan şiir, öğrencinin anlama (dinleme, okuma) ve anlatma (konuşma, yazma) kabiliyetlerini üst düzeylere çıkarmada büyük önem taşır.

Dinleme, okuma, konuşma becerileriyle iç içe ilerleyen yazma becerisi, doğal olarak bu üç alanın dengeli ve uyumlu bir şekilde gelişiminden olumlu yönde etkilenmektedir. Bu anlamda dinleme, konuşma ve okuma etkinliklerinde aktif olarak kullanılabilir olan şiirin, yazma faaliyetlerinin de vazgeçilmez öğelerinden biri olması beklenir. Yine temel dil becerilerinin en önemlilerinden olup bireyin; bilişsel, duyuşsal, sosyal vb. pek çok yönden gelişmesine büyük katkı sağlayan yazma becerisini geliştirmede; öğretme ve öğrenme ortam, yöntem, teknik ve araçları büyük önem taşımaktadır. Böyle çok yönlü gelişmede etkin bir role sahip yazma becerisini kazandırmaya yönelik olarak kullanılan araçlar bağlamında şiirin aktif bir yeri vardır.

Sezgi gücü yüksek, yaratıcı düşünme ve yazma becerisi gelişmiş bireylerin yetişmesinde de şiir türü ayrı bir değere sahiptir. "Zengin sembollerle, ritimli sözlerle, seslerin uyumlu kullanımıyla ortaya çıkan edebî anlatım biçimi (TDK, 2005)" şeklinde tanımlanan şiir, gerek okuma gerekse yazma sürecinde çok uyarıcı bir araç olarak üzerinde durulması gereken bir türdür. Kelimelerin çeşitli anlamlarda kullanılması, sadece bir kelime ile zengin çağrışımların bolca yer alması, dilin farklı kullanımlarını sunan bir tür olması yönüyle şiir, hem kişinin okuduğunu anlamasında hem de yazılı anlatımında büyük kolaylıklar sağlar.

Az sözle derin anlamlar ifade etmesi yönüyle de diğer edebî türlerden ayrılan şiirden, hissettirilmek istenen bir duygunun, iletilmek istenen bir mesajın daha iyi anlatılması ve anlaşılması hususunda da faydalanılması gerekir. Şiir, gerek içerik, öz gerekse söze dönüştürme yani sunuluş açısından özgün, etkilemeye, duygulandırmaya yönelik yaratı niteliği taşıyan bir söz sanatıdır. İçerik ve özden kast edilen şairin duygu, düşünce dünyasında doğmuş, kendine özgü imgeler, tasarımlar, coşkulardır. Sunuluş terimiyle ise bu imge ve tasarımların içten, etkileyici; okuyanı, dinleyeni kavrayan bir anlatım başarısına ulaşma konusu ifade edilmektedir (Aksan, 2013, s. 14). Tam da tanımıyla ilgili olarak içerik ve üslup da diyebileceğimiz sunuluş tarzı unsurlarıyla şiir, bir yandan bireyin; duygu, hayal ve düşüncelerini ifade etme becerilerini kolaylaştıracağı gibi bir yandan da anlatım biçimini yani üslubunu geliştirip güzelleştirecektir.

Kişilerin birikimlerini farklılaştırıp zenginleştiren şiir, düşünceleri; aydınlatma, açıklama ve derinleştirme yoluyla bireysellikten çok daha ötelere taşıyan, çocuklara hayatla ilgili yeni anlayışlar kazanmalarına katkı sağlayan, insanda düşünce ve hislere hitap ederek duyuşsal ve düşünsel imajların

oluşmasına yardımcı olan (Akyol, 2014, s. 140), bütün bu yönleriyle bireye çok yönlü gelişim fırsatı sunan bir kanaldır. Bu nitelikleriyle öğrencinin; anlama, kavrama, muhakeme, karşılaştırma, tanımlama, örnekleme gibi pek çok düşünsel, bilişsel becerisini geliştiren, kelime hazinesi ve söz varlığını zenginleştiren şiir, sağladığı bu kazanımlarla yazma eğitiminin vazgeçilmez unsurları arasındaki yerini sağlamlaştırmaktadır. Bireyi duygu ve fikir yönünden besleyeceği gibi üslup yani anlatım tarzı yönünden de geliştiren şiirin, estetik değer kazandırma işlevi de bütün bunlara eklenince yazma eğitimindeki etkisi bariz bir şekilde görülecektir.

Öğrencilerin yazmaya karşı olumsuz tutumlarını, 'zor kazanılan bir beceri olduğu' biçimindeki algılarını değiştirip bu hususta onları motive edici, yüreklendirici bir yaklaşım içinde olmak; başarılı, etkili, verimli bir yazma eğitiminin başlangıç noktası olmalıdır. Yazma kaygısı, ne yazacağını bilememe, yazmada tutukluk vb. problemlerin üstesinden gelmede çok uyarınlı ortamlar oluşturma, büyük avantaj sağlamaktadır. Bu anlamda şiir türünden, öğrencilerin ilgisini çekecek, onları düşünmeye, düşüncenin ve hayal gücünün sınırlarını zorlamaya, akıl yürütmeye; olay, durum, nesnelere vs. hakkında yeni bakış açıları biçimlendirmeye, kelimelerin mecaz, eş anlamlılık, bağdaştırmalar vb. çeşitli kullanım yolları üzerinde kafa yormaya sevk edecek ve yazma becerisini geliştirme sürecini hızlandıracak bir vasıta olarak yararlanılabilir.

Bireye hüznün, coşku, neşe vb. farklı his durumlarını yaşatarak onun duygu ve hayal dünyasını besleyen şiir, kısa ve özlü anlatım özelliği, taşıdığı ahenk unsurları bakımından çocukları daha çok etkilemektedir. "Şiir dili; güldürebilir, hayal ettirebilir, hüznlendirebilir, coşturabilir, cesaretlendirebilir, geçmişe ve geleceğe götürebilir, bütün bu farklılıkları yaşamak şiirle mümkün olabilir (Akyol, 2014, s. 139)" Dolayısıyla şiir diğer türlere ilgiyi artırarak okuma alışkanlığının gelişmesine de büyük katkıda bulunabilmektedir. Okuma alışkanlığı ise yazılı anlatım becerisinin ilerlemesini sağlayacak temel faktörlerdendir.

Ahenkli, kafiyeli oluşunun getirdiği ilgi çekiciliğinin yanı sıra kişinin hayal dünyasını zenginleştirmede de oldukça etkili olan şiir, bunlarla bağlantılı bir şekilde fertlerin, ifade becerilerini geliştirmede, anlatımlarına zenginlik, etkileyicilik katmada da son derece önemlidir. Keza şiirde titizlik gösterilen kelime seçimi meselesi, düz yazıda da elbette aynı derecede mühimdir. Kelimelerin; şiirde ön plana çıkan ses değeri, anlam açısından özellikleri, çağrışımları vb. nitelikleri nesirde de göz önüne alınması gereken, yazıya şiirsellik katan, metnin kalitesini artıran unsurlardır.

Şiirde olduğu gibi düz yazıda da yararlanılabilecek olan çeşitli ifade biçimleri, yazılı anlatımın güçlenmesinde, maksadın daha iyi ve etkili bir şekilde aktarılmasında oldukça önemlidir. Bu sebeple şiiri oluşturan unsurlar, şiire özgü söz sanatları, anlam olayları; roman, öykü, tiyatro vb. etkilemeyi amaçlayan bütün metin türlerinde de ortaya çıktığından şiir dili terimi, genel olarak edebiyat dili şeklinde düşünülebilir (Aksan, 2013, s. 16). Yani kendine özgü nitelikleriyle şiirin, diğer türlerle de iç içe olduğu görülmektedir.

Ses tekrarları, kafiyeler, kelimenin özel kullanımı, mecazlar gibi kendine mahsus vasıfları ile edebiliğin en çok hissedildiği tür olan şiirin, "her dilin deyimlerinde, atasözlerinde, kalıp sözlerinde kendini gösterdiği gibi bir veya birkaç dizesinin benimsenmesiyle, o dilin söz varlığı içinde yer aldığı (Aksan, 2013, s. 17)" da görülmektedir. Bâkî'ye (1526-1600) ait "Bâkî kalan bu kubbede bir hoş sadâ imiş" dizesi, Ziya Paşa'ya (1825-1880) ait "Aynası iştir kişinin lafa bakılmaz" sözü buna örnek verilebilir. Bu durum, bir yönüyle söz varlığını zenginleştirerek yazı ve konuşma dilini geliştirmesi, diğer yandan da bireyin kelime hazinesine kaynak, dolayısıyla yazma becerisine katkı sağlaması bakımından dikkate alınmalıdır.

Bu unsurları yazılı anlatımda kullanmak, metinlerarasılık özelliği katarak metnin dokusunu güçlendirici bir etkiye de sahiptir. Dahası, şiirin bu yönüyle sağladığı katkı, yazılı anlatımın her türüne (bilgilendirici yazma, öyküleyici yazma, akademik yazma gibi) uygulanabilirliği bakımından da oldukça işlevsellik arz etmektedir. Keza bununla bağlantılı olarak yazının ikna edicilik fonksiyonunu yerine getirmede de şiirden bolca faydalanılabilir. Ayrıca işlevsel metin yazma etkinliklerinde, kafiyeli, ölçülü, ahenkli söyleyiş özellikleri ve diğer nitelikleri ile şiir dilinden faydalanılabilir. Özellikle betimleyici anlatım tarzının yoğun olarak kullanıldığı öyküleyici türlerde; deyim aktarmaları, benzetmeler, mecazlar, ses tekrarları gerektiğince kullanılarak yazıya şiirsellik katılacağı gibi bir yandan da zenginleştirilen metnin okunabilirliği, rahat anlaşılabilirliği ve etkileyciliği artırılabilir.

İnsan zihninin ürünü olan imgeler, çağrışımlar, hissedişler, benzetmeler vb. etkinlikler en fazla şiir dilinde farklı, yeni ve özgün birleşimler içinde verilebildiğinden şiir aracılığıyla ortaya yeni bir iletişim yolu çıkmaktadır (Aksan, 2013, s. 32). Bu açıdan bakıldığında yeni iletişim yolunun öğrenciyi, hem anlama (dinleme, okuma) hem de anlatma (konuşma, yazma) yeterlilikleri hususunda ilerleteceği açıktır. Yine bu yeni iletişim yoluyla analiz, sentez etme, eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme vb. zihinsel yetiler yukarı çekilecek; çağrışım, benzetme gibi zihne ait ürünler anlaşılmaya çalışılırken yorumlama

hüneri gelişecek ve bu gelişim yazılı anlatıma yansıtacaktır. Dolayısıyla şiirle beslenen bir zihnin, yazılı anlatım gücünün de yüksek olması tesadüf değildir.

Amaç, Önem ve İlgili Çalışmalar

Gerek okunmak gerekse yazılmak suretiyle bireyin hayal dünyasını, düşünce ufkunu; kavrama, anlama, eleştirel düşünme, çözümlenme, düşünceleri derleyip toparlama becerilerini zenginleştirip geliştiren şiir, yazma etkinliklerinde çok cazibeli bir türdür ve mutlaka dikkate alınmalıdır. Kazandırdığı bu özellikler, bireyin yazma alanında tam da ihtiyaç duyduğu nitelikler olduğundan bunlara kaynaklık eden şiir bu noktada da oldukça gereklidir. "Çocuklarda zaten var olan merak duygusunu düşünsel ve sanatsal bakımdan besleyen şiir, onlara eleştirel düşünme imkânı veren ve bu düşüncenin aktif bir şekilde gözlemlendiği bir alandır. Öğrencilerin yazma etkinliklerine katılımlarını sağlamak ve duygularını rahatça anlatmalarına yardımcı olmak için düzeye uygun, şiirsel nitelikleri güçlü örnekler uygun bir işlev görür (Kaya, 2013, s. 66-92)."

Dilin; kültür ve değer aktarımında önde gelen ve hayatî faktörlerden olması sebebiyle bu fonksiyonun yerine getirilmesi noktasında iyi bir dil eğitimi önem kazanmaktadır. Ana dili eğitiminde son derece hassas bir yer tutan yazma eğitiminde ise kültür aktarımını da üstlenmesi bakımından yazılı anlatım türleri, bu eğitimin önemli bir ayağını oluşturmaktadır. Bu sebeple dinleme, gözlem, düşünme, okuma gibi aktivitelerin yanı sıra şiir okuma da yazma becerisinin gelişiminde önemli bir paya sahiptir. Ayrıca okuma alanının öyküleyici, bilgilendirici metin türleri ile birlikte temel bölümlerinden birini oluşturmaktadır.

"Ana dili öğretiminin bireylere doğru, açık ve etkili bir iletişimi gerçekleştirebilecek dilsel becerileri kazandırma; onların düşünme güçlerini geliştirme, yetkinleştirme ve toplumsallaşma süreçlerine katkıda bulunma gibi temel amaçları vardır (Sever, 2004)". Yazma eğitiminde de tam olarak bu ve benzer amaçlar güdülmektedir. Yine Türkçe öğretim programlarında yazma eğitimi ile ilgili olarak tespit edilen hedef ve kazanımlar da benzer amaçları gerçekleştirmeye yöneliktir.

Örneğin Türkçe Dersi (1-8. Sınıflar) Öğretim Programı'nda (2015, MEB, s. 7), yazma becerisinin geliştirilmesiyle öğrencilerin duygu, düşünce, hayal, tasarı ve izlenimlerini, bir konuyla ilgili görüş ve tezlerini dilin imkânlarından yararlanarak yazılı anlatım kurallarına uygun şekilde anlatmalarının; yazmayı, kendini ifade etmede bir alışkanlığa dönüştürmelerinin ve yazma yeteneği olanların bu becerilerinin geliştirilmesinin amaçlandığı, bunun da ancak çeşitli ve özendirici yazma uygulamalarıyla mümkün olabileceği ifade edilmektedir.

Konuşma, dinleme, okuma ile ilgili çalışmalarla bütünleştirilmesi ve desteklenmesi gerektiği belirtilen yazma becerisini geliştirme sürecinde; hikâye, roman, şiir gibi türlerde ürün vermenin bireysel yetenek ve yaratıcılık gerektirdiği belirtilmekle birlikte öğrencilere, yazma tekniğine uygun bilgi ve beceri kazandırılmasının önemine de vurgu yapılmaktadır.

Programda yazmayla ilgili olarak yazma kurallarını uygulama, planlı yazma, yazım ve noktalama kurallarını kavrama ve uygulama vb. kazanımların yanında, farklı türlerde metinler yazma maddesi çarpıcı bir husustur. Ancak bu konunun programlarda yeteri derecede önemsendiğini, buna yönelik hedef ve kazanımlara gereğince yer verildiğini söylemek güçtür. Keza yazma eğitimi kuramsal arka planını oluşturan kaynak kitaplarda yazma becerisinin geliştirilmesine yönelik olarak şiire, şiirin önemine pek yer verilmediği görülmektedir. Türkçe ders kitaplarında ise genellikle yapılmak istenen, öğrenciye şiir türünün özelliklerini öğretmektir. Bu anlamda sadece yaratıcı yazma etkinliklerinde şiirin işlevlerinden bahsedilmesi, yazma beceri alanındaki düşünsel getirilerine, katkılarına yer verilmemesi ana dili eğitimi ve özellikle yazma eğitimi için büyük bir eksikliklerdir.

Konuyla ilgili yapılan makaleler ve tez düzeyindeki çalışmalar ise genellikle Türkçe ders kitaplarında yer alan şiirlerin çeşitli yönlerden incelenmesi şeklinde tasarlanmıştır. Yine bu ve benzer çalışmaların kuramsal çerçevelerinde şiirin, genelde Türkçe özelde yazma ve diğer beceri alanlarının (konuşma, dinleme, okuma) eğitimindeki önemi de dile getirilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda Yıldırım (2012), yüksek lisans çalışmasında ilköğretim ikinci kademe ders kitaplarında yer alan şiirleri tema, dil özellikleri, ahenk unsurları gibi yönlerden incelemiş, ayrıca bunları; değerler, söz varlığı, yazım ve noktalama, programdaki kazanımlar açısından değerlendirmiştir.

Bahar (2010), "Türkçe Öğretiminde Şiir" adlı tez çalışmasında 8. sınıf öğrencilerinin, ders kitabındaki şiirleri olabildiğince ileri düzeyde alımlamalarına katkı sağlamayı amaçlamıştır. Bu amaçla incelediği ders kitabındaki şiir türü metinlerin yerine, edebî özelliklerine, değerlendirilme şekillerine ve bunların öğrencilerin şiir metinlerini alımlamalarına sağladığı katkılara, şiirlerin alımlanma düzeylerini geliştirmek için neler yapılabileceğine ilişkin sorulara cevap aramıştır.

Demir (2020), "Türkçe Eğitiminde Şiir ve Yaratıcı Düşünme" başlıklı; şiirin, yaratıcı düşünmeye açılan bir kapı olduğuna dikkat çektiği makalesinde, Türkçe ders kitaplarından hareketle, şiir ile yaratıcı düşünme, yaratıcılık arasındaki ilişkileri incelemiştir. Şiir türünden metinlerin; söz sanatları,

metaforlar, imgesellik, alışılmamış bağdaştırmalar gibi dil özellikleri ile 'yaratıcı düşünme' arasındaki bağlantıları ortaya koymuştur.

Şimşek (2017) çalışmasında, ortaokul Türkçe derslerinde, öğrenciye dilin güzelliklerini sevdirecek şiir metinlerinin, konuşma ve yazma etkinliklerinde kullanımının önemini; Kaya (2013) ise benzer şekilde okuma, yazma eğitiminde şiirden nasıl yararlanılacağına ilişkin görüşlerini ortaya koymuştur. Açık Önkaş (2009), "Çocuk Edebiyatı Kitaplarında Şiirin Yeri" başlıklı makalesinde, çocuk edebiyatı kuramsal kitaplarındaki şiir bölümlerini inceleyerek bunları diğer bölümlerle karşılaştırmış, bu bölümlerin yeterliliği konusunda görüşlerini sunmuş ve çeşitli önerilerde bulunmuştur. Kıbrıs (2008)'deki "Şiir Nedir, Anadili Öğretiminde Şiirden Nasıl Yararlanılır?" başlıklı çalışmasında; okuma, yazma, dinleme becerilerinin kazandırılması hedeflenen Türkçe dersinde, bu becerilerin gelişmesinde şiir okuma etkinliklerinin payı nedir? Bu etkinlikler, bu becerilerin geliştirilmesinde ne denli etkili olabilir? sorularının cevaplarını vermeye çalışmıştır. Bu kapsamda, çocuk şiirlerinde bulunması gereken nitelikler, konuşma becerisi ve şiir etkinlikleri, yazma becerisinde şiirden nasıl yararlanılacağı hususları üzerindeki görüşlerini dile getirmiş; şiirin, çocuğun eğitiminde vazgeçilmez bir öge olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Bu manada yazma eğitiminin teorik arka planında yer alan kaynak kitaplarda, yazılı anlatım türleri arasında bulunması ve yaratıcı yazma etkinlikleri dışında şiir türünün yer almamasına karşılık, klâsik edebiyatın yazma eğitimini de üstlenen nesir sahası kaynak eserlerinde şiire özel olarak vurgu yapıldığı görülmektedir. Klâsik yazma eğitiminde şiirin yerini, görev ve etkilerini, şiire verilen önemi, yüklenen anlamı gözler önüne sermek amacıyla hazırlanan bu çalışmanın, konuyla ilgili olarak alandaki boşluğu doldurması hedeflenmektedir. Bu kapsamda bir dönemin edebî ve kültürel hayatına damgasını vurmuş olan klâsik edebiyatta, yazma eğitimi görevini de yürüten ve bu eğitimin yazılı kaynaklarını teşkil eden seçme münşeatlar incelenmiş ve aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Klâsik yazma eğitimine göre yazılı anlatım becerisinin gelişiminde şiirin/şiir bilgisinin yeri ve önemi nedir?
2. Üslup olarak yazılı anlatımın etkileyciliğinde şiirin yeri ve önemi nedir?
3. Şiirin kullanılmaması gereken yazılı anlatım türleri nelerdir?

YÖNTEM

Doküman incelemesi ve betimsel analiz yöntemlerinin kullanıldığı bu çalışma tarama modelinde nitel bir araştırmadır. Nitel araştırma sosyal olay ve olguların sebep ve sonuçlarını veya detaylarını açıklamaya çalışan bir araştırma yöntemidir (Baltacı, 2017, s. 1).

Materyal

Çalışmada, Yahya b. Mehmed el-Kâtib'in 1479'da kaleme aldığı **Menâhicü'l-İnşâ**; Sultan II. Bâyezid (1481-1512) zamanında Şeyh Mahmud b. Edhem tarafından 1491 yılında yazılan **Gülşen-i İnşâ**; Râmî Mehmed Paşa'nın (öl. 1707) inşâ ve kitabet ilmine ilgi duyan oğlu için 1697 yılında kaleme aldığı **Hulâsâ-i İnşâ**; 18. yüzyılın önemli şairlerinden ve güçlü inşâ yazarlarından Osman-zâde Tâib (1659-60/1724) tarafından yazılan **Münşeât**; Süleyman Bey'e (1838-1892) ait **Mebâni'l-İnşâ** (1872); Hacı Nuri Efendi tarafından 1886'da kısmen derleme kısmen telif şeklinde oluşturulan **Münşeât-ı Azîziye**; Fâik Reşad tarafından 1894'te kaleme alınan **Fenn-i İnşâ**; yazarları tespit edilemeyen Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar Koleksiyonu, No: 4009'da kayıtlı olan **İnşâ Risâlesi** ve yine Süleymaniye Kütüphanesi, Hâlet Efendi Koleksiyonu No: 815'te kayıtlı **Kavâ'id-i İnşâ ve Münşeât** adlı eserler incelenmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışma materyalini teşkil eden eserlerden doküman incelemesi yöntemiyle toplanan veriler betimsel analiz yöntemiyle incelenmiştir. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olay veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Şimşek, 2009, s. 42). Araştırma problemine ilişkin olarak yazılı ve görsel dokümanların incelenmesi, araştırma konusunun geçmişine ya da tarihsel sürecine ışık tutması açısından önemlidir (Baş ve Akturan, 2017, s. 119). Doküman incelemesi, genel olarak dokümanlara ulaşma, orijinalliği kontrol etme, dokümanları anlama, veriyi analiz etme ve veriyi kullanma aşamalarını içermektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 193-201). Buna göre verilerin toplanması aşamasında öncelikle ulaşılan eserler, günümüz yazısına aktarılmış, dikkatli bir şekilde okunup anlaşılmasına çalışılmıştır. Daha sonra şiirle ilgili kuramsal bilgi veren bölümler tespit edilerek veriler toplanmıştır.

Elde edilen veriler, betimsel analiz yöntemiyle çözümlenmiştir. Betimsel analizde veriler, önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Bu tür analizde amaç, elde edilen verileri düzenlenmiş ve yorumlanmış olarak okuyucuya sunmaktır. Bunun için veriler öncelikle sistemli ve açık bir şekilde betimlenir. Sonra bu betimlemeler, açıklanıp yorumlanarak birtakım sonuçlara

Klâsik Dönem Türkçe Yazma Eğitiminde Şiirin Yeri

ulaşılır (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 224). Bu bağlamda toplanan veriler ışığında temalar belirlenmiş, açıklanmış ve yorumlanarak hedef kitleye sunulmuştur. Bu yöntemle klâsik yazma eğitiminde şiirin konumu ile ilgili olarak son derece dikkat çekici bulgulara ulaşılmıştır.

BULGULAR VE YORUM

Araştırmannın Birinci Alt Problemi ile İlgili Bulgular

Klâsik yazma eğitimine göre yazılı anlatım becerisini geliştirmede şiirin yeri ve önemi ile ilgili bulgular Tablo 1'de sunulmuştur:

Tablo 1

Klâsik Yazma Eğitimine Göre Yazılı Anlatım Becerisini Geliştirmede Şiirin/Şiir Bilgisinin Yeri ve Önemi

Tema	Klâsik Yazma Eğitimi	Eser-Yy	f	%
	Yazma becerisini geliştirmek için seçkin şiir metinleri üzerinde derinlemesine çalışmalar yapılmalı, ezbere bilinmelidir.	Osman-zâde Tâib Münşeâtı, 18. Münşeât-ı Azîziye, 19.	2	20
Klâsik Yazma Eğitimine Göre Yazılı Anlatım Becerisini Geliştirmede Şiirin/Şiir Bilgisinin Yeri ve Önemi	Kusursuz şairlere ait kelime, kelime grupları araştırılıp öğrenilmelidir.		1	10
	Yazılı anlatımda (şiiirde ve nesirde) kullanılan kelimeler özenle seçilmeli, kelimelerin şekil ve anlam uyumuna dikkat edilmelidir.	Mebâni'l-İnşâ, 19.	1	10
	Şiir bilgisi (vezin ve kafîye bilgisi), yazılı anlatım becerisini geliştirmede temel kaynaklardan biridir.	Mebâni'l-İnşâ, Münşeât-ı Azîziye, 19. Kavâ'id-i İnşâ ve Münşeât, (tarih yok)	3	30
	Şiir, insanı en çok etkileyen türlerden biridir.		1	10
	Şairlik kabiliyetinin ortaya çıkarılmasında eğitim önemli rol oynar.	Münşeât-ı Azîziye, 19.	1	10
	Şiir yazmanın alt yapısında yer alan eğitimle yazma eğitimi birbirini olumlu yönde etkiler.		1	10
Toplam			10	100

Tabloya göre klâsik yazma eğitiminde yazılı anlatım becerisini geliştirmede şiirin yeri ile ilgili olarak en çok (%30) vurgulanan husus; şiirin, bu beceri alanını geliştiren temel kaynaklardan biri oluşudur. İkinci sırada (%20) yazılı anlatım becerisini geliştirmek için seçkin şairlerin şiirleri üzerinde derinlemesine çalışma yapıp o şiirlerin ezberlenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Üçüncü sırada ise bu tarz şiirlerden hareketle yazma çalışmalarında kelime seçimine dikkat edilmesi (%10), kusursuz şairlere ait kelime gruplarının araştırılıp öğrenilmesi (%10), şiir yazma kabiliyetinin eğitim yoluyla ortaya çıkarılması gerektiği (%10), şiirin etkileyici bir tür olduğu (%10), ve bu eğitimin yazma becerisi üzerindeki etkisi (%10) vurgulanmaktadır.

Dilin; özgün kullanımını, bütün inceliklerini bilmeyi gerektiren şiir, çoğunlukla okuyucunun hayal dünyasına seslenen, onu zenginleştiren edebî bir türdür. Duyular yoluyla algılanan ancak sözle ifade edilemeyen olguların sembollerle ifade edildiği şiirde; bağdaştırmalar, eksilteli anlatımlar, sözcüksel sapmalar, deyim aktarmaları vb. dil kullanımlarına yoğun olarak yer verilmektedir. Bu yönüyle şiir, bir yandan öğrencinin duygu ve hayal dünyasının zenginleşmesinde ve bunların ifade edilmesinde dikkat çeken bir unsurdur. Diğer yandan şiir; dilin, bahsi geçen tarzda tasarrufunu ve duyguların sembollerle ifade edilmesini öğretmesinde onlara kolaylık sağlaması bakımından yaratıcı yazma çalışmalarında faydalanılabilecek bir türdür. Ayrıca "doğrudan bilgilendirme yerine sezdirerek bilgi verme özelliği taşıyan şiir (Yakıcı vd., 2008)" bu yönden de yaratıcı yazmanın önde gelen araçlarından biridir. Bütün bunlar da klâsik yazma eğitiminin şiire verdiği önemi desteklemektedir. Ancak günümüzde bunun yeterince kavrandığını söylemek güçtür.

İnşâ; fesahat ve belagat yani gerek lafız (söz) gerek anlam bakımından kusursuz söz söyleme ve yazma kurallarına uygun olarak ortaya konmuş, edebî yönden belli bir düzeydeki nesir yazıları ve bu türün inceliklerini, kaidelerini konu alan ilim şeklinde tanımlanmaktadır. İnşâ teriminden türeyen münşî ise bu tarzda bir yazma becerisine sahip yazarı ifade etmektedir. İnşânın, sanatlı nesir olduğu düşünülürse münşînin de basit düzeyde meramını yazılı olarak ifade etme becerisinden ziyade sanatlı bir şekilde görev icra eden üst düzeyde yazarı karşıladığı söylenebilir.

Yazarlıkta bu dereceye ulaşmaya kaynaklık eden disiplinlere, didaktik (bilgi verici) münşeatlarda geniş yer verilmiştir. Usulüne uygun yazmanın kurallarını öğretme gayesiyle oluşturulan bilgi verici münşeatlarda; bu disiplinler arasında başta sosyal bilimler olmak üzere gramer bilgisi, belagat, dinî ilimlerin yanında şiir bilgisinin de müstesna bir yeri olduğu görülmektedir. Bu anlamda münşî düzeyine gelebilmenin şartlarından biri, **Osman-zâde Tâib**

Münşeât'ına göre yazarın, kusursuz yazma becerisi gelişmiş (fasih) şairlere ait şiirleri, derinlemesine inceleyip hafızasında biriktirebilme, belleğine kaydedebilme ve gerektiğinde manayı en güzel şekilde ifade edebilme becerisine sahip olmasıdır. Eserde;

"Münşî aña dirler ki ... terâkib-i bülegâ ve eş'âr-ı fusahâyı kesret-i tettebbu' ile sebt-i sahîfe-i hâfıza idüp ... ma'nâ-yı maksûdı ahsen vechle takrîre kâdir ola (Osman-zâde Tâib, yk. 2a)." şeklinde dile getirilerek kast edilen; alelaide, sanat değeri olmayan şiirler değil telaffuz güçlüğü, yapı bakımından dil kurallarına uymama; kelimelerin, anlaşılmayı zorlaştıracak şekilde sıralanması, kelime veya cümlelerin kulak tırmalayıcı şekilde olması gibi kusurlardan arınmış ve fesahat dairesinde zevk-i selîm ile yazılmış olanlardır. Zevk-ı selim (hüsn-i tabiat) ise, "akıl ve duygu bakımından eşit oranda güç sahibi olmaya, güzeli çirkinden, batını (görünmeyeni) zahirden (görünenden), gerçeği batıldan (gerçeğe aykırı, boş, geçersiz) ayırt etme gücüne delalet etmekte ve bu sebeple sanatın vicdanı hükmünde sayılmaktadır (Recaizade, 2016, s. 105)." Bu tanımdan hareketle zevk-ı selim sahibi bir kişinin, yüksek sezgi gücüne, yazılı anlatımında yüksek düzeyde üslup özelliklerine, ifade becerisine, yazma kabiliyetine ve düşünce yapısı bakımından sağlam bir temele sahip olduğu söylenebilir (Özlek ve Kavruk, 2022, s. 168)".

Fesahata aykırı görülen hataları yapmamak için lûgat (kelime bilgisi), sarf (morfoloji), nahiv (cümle bilgisi), meanî (anlam bilgisi), beyan (anlatım tarzı) ve bedî (sözü sanatlarla güzelleştirmeyi öğreten ilim) gibi edebiyat ilimlerini iyi bilmekle birlikte özel yeteneğe ve dil zevkine sahip olmak gerekir. Ayrıca büyük edip ve şairlerin eserlerini dikkatle okumak gibi faktörler de önemli rol oynar. Eserde belirtildiğine göre fesahat sınırları içinde yazılmış şiirler üzerinde derinlemesine inceleme yapmak, bunları bolca okumak, hatta ezberlemek, iyi bir yazar olma yolunda yapılacak faydalı çalışmalardan biridir.

İnsanın yeryüzüne adım attığı ilk anlardan itibaren tanıştığı ilk sözler; dua, ninni, şarkı, tekerleme, bilmece gibi genellikle şiir ve şiire yakın metinlerdir. Bu türle gelişen, yetişen insan, hayatının daha sonraki yıllarında edineceği tecrübeleri, birikimini bu temel üzerine kurar. Bu münasebetle edebiyat gibi söze ve sese dayanan sanatlarda olduğu gibi çeşitli sosyal bilimlerin de başlangıç çizgisini şiirin oluşturduğu söylenebilir. Yani "şiire eğilimi olanlar, genellikle insan bilimlerine yakın, şiiri bıraktıklarında çoğu zaman bu alanlara yönelen kimselerdir. Ünlü romancı ve öykücüler gibi tiyatro yazarlarının, edebiyat tarihçilerinin, eleştirmenlerin, dilcilerin, tarihçilerin, düşünürlerin yolu, büyük bir çoğunlukla hep şiirden geçmiştir (Aksan, 2013, s. 19-20)." tespiti, şiirin genelde

insanın entellektüel ve kültürel gelişimi, özelde yazma becerisi üzerindeki etkisini ispatlamaktadır.

Münşeât-ı Azîziye'ye göre yazma becerisi, her ne kadar şairlik gibi Allah vergisi bir kabiliyete dayalı ise de bunun tecrübe edilmeden anlaşılamayacağı, insanda varsa bile ortaya çıkarılmasının bolca çalışıp çabalamaya, yazma çalışmaları yapmaya bağlı olduğu vurgulanmıştır:

"Tahsîl-i kitâbet dahı tabî'at-ı şî'riyye gibi Hudâ-dâd bir isti'dâd-ı ma'neviyye menût ise de insân kendisinde olup olmadığını kable't-tecrübe bilmediğinden işbu isti'dâduñ kuvveden fi'le gelmesi yine sa'y u gayrete mevkûfdur... el-hâsıl tahsîl-i ulûm ve ma'ârife bezl-i himmet itmek cümleye lâzımdur (Nûri Efendi, 1886, s. 206)." Buna göre yazma becerisi, şairlik tabiatı gibi soyut bir kabiliyete dayanmakla birlikte çokça uygulama yaparak, bu hususta teknik bilgi edinerek geliştirilebilir.

Burada dikkat çeken husus; bireyin yaratılışından geldiği, her insanda bulunmayan bir yeti olduğu düşünülen şairliğin de aslında temelinde iyi bir eğitimin bulunmasıdır. Şiir alanında belli bir noktaya gelmiş, ün kazanmış seçkin şairlerin, çoğunlukla iyi bir eğitimsel süreçten geçtikleri görülmektedir. Dolayısıyla bu süreç, bir yandan şairliği beslerken bir yandan da yazma becerisini etkilemekte yani eğitmektedir. Öyle ise "Usun yarattığı her şeyde önce şiir vardır (akt. Aksan, 2013, s. 20)." sözünün de açıkça yansıttığı gibi mütefekkirliğin, bilim insanlığının, yazarlığın ve daha birçok alanın esasında, eğitici bir unsur olarak şiirin bulunması şaşırtıcı ve tesadüfi bir durum değildir. Zira şiirin temeli de eğitimle atılmaktadır.

Mebâni'l-İnşâ'da münşîlere (sanatlı yazma becerisi gelişmiş usta yazar), söz ve mana bakımından üst düzeyde bulunan yazarlara ait terkipleri iyi bilmeleri konusunda bir hatırlatma söz konusudur. Buna göre münşîler ve bu yolda çabalayanlar; en yüksek seviyeye ulaşmış şair ve kalem erbabının, eserlerinde kullandıkları kelime dizilerini, bunları tasarruf biçimlerini inceden inceye araştırmalı, şiirde ve nesirde sözün derecelerini öğrenmeli ve bu konuya hakim olmalıdırlar:

"İşte münşî olan kimesne... bülegâ ve fusahânuñ terâkibini tettebbu' iderek nazm u nesirde merâtib-i sühana vukûf kesb itmeli (Süleyman Bey,1871, s. 52-53)."

Sözün dereceleri ise dört başlık altında belirlenmiştir. Birinci derecede (sıra) yer alan söz, şekil ve mânâ bakımından verilen konuları kapsamalı, akıcı, canlı olmalıdır. Yani şekil ve anlam, kastedilene yansıtmada birbiriyle uyumlu olmalı, akıcı anlatımın yanında anlam, gayet açık bir şekilde sözde yansımaları; söz

ile mana, söylenmek isteneni kolayca anlatabilecek şekilde belirgin ve net olmalı, birbirini tamamlamalıdır:

"Mertebe-yi ûlâyı ihrâz iden kelâm odur ki sûret ve ma'nâ mebâhis-i mü'eddâyı câmi' ve selâset-i ifâde ile berâber rûh-efzâ ve neş'e-bahşâ olarak safha-i makâlinde envâr-ı me'ânî lâmi' buluna (Süleyman Bey, 1871, s. 4)." ifadeleriyle ortaya konduğu gibi kelime ve terkiplerin, anlam ve konuya uygun biçimde seçilmesi, sözün anlamını bilmeyen kimsenin bile onu oluşturan sözcüklerin söylenişinden manayı sezebilmesi ile doğru orantılıdır. Örneğin savaş sahnesinin tasvirinde söylenişi sert ve zor (celadet, savlet, rahşan v.b.); hüznün, aşk veya matem durumlarının ifadesinde telaffuzu yumuşak, sessiz ve sakın kelimelerin (tebessüm, gül, elem, ah, merhamet gibi) seçilmesi lafız ve mana uyumunun gereğidir (Durmuş ve Pala, 2001).

İkinci derecedeki söz; şekil yani görünüş olarak güzel, söz sanatlarıyla bezenmiş, vezin ve kafîye bakımından uyumlu ancak mana yönünden cansız olan söz biçiminde ifade edilmiştir:

"İkinci mertebede bulunan kelâm oldur ki zâhiri hüsn-i elfâz ve îbârât ile meşhûn ve tecnisât ve tersî'ât ile müzeyyen ve lâkin ma'nâca bî-rûh u cân buluna (Süleyman Bey, 1871, s. 4)."

Üçüncü derecedeki söz, anlam ve sağlamlık bakımından iyi olmakla birlikte şekil olarak edebîlikten ve şiirsellikten uzak olan sözdür:

"Üçüncü mertebede bulunan kelâm oldur ki kendisinde ma'nâ ve metânet ola lâkin suver-i elfâzı zînet-i edebîyyâtdan ârî ve sanâyi'-i şî'riyyeden berî buluna (Süleyman Bey, 1871, s. 5)." Dördüncü derecede ise şekil ve anlam bakımından yetersiz olan söz bulunur ki bunlar da;

"Dördüncü mertebede bulunan kelâm oldur ki kendisinde sûret ve ma'nâ bulunmayup belki herze ve hezeyândan îbâret ola (Süleyman Bey, 1871, s. 6)." biçiminde ifade edildiği gibi boş söz olarak nitelenmektedir.

Münşeatlarda; duygu, görüş ve izlenimlerin yazıya dökülmesi esnasında kelime seçimine dikkat edilmesi gerektiği belirtilerek bu hususta şiirselliğin ve edebîliğin önemine vurgu yapıldığı açıkça görülmektedir. Burada üçüncü derecede belirtilen, kelimelerin şekil, ses, ahenk yönüyle güçlü olması, bunun da manayla uyum arz etmesi ve birbirini tamamlaması olarak anlaşılabilir olan sağlamlığın, kâfi olmadığı yine özellikle vurgulanan önemli bir husustur. Zira kelimenin bu özelliklerine ek olarak süslü, çekici, etkileyici yani kısaca edebî ve şiirsel de olması gerekir. Böyle olduğu takdirde maksat en iyi biçimde ifade edilebilir. Bu da yazılı anlatımda kelimeleri seçerken şiirselliği, edebîliği dikkate alınması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Burada şiirsellikten, duygu ve düşüncelerin ifadesinde kullanılan kelimelerin ölçülü, ritimli, secili, zarif olması, kulağa hoş gelmesi, çeşitli çağrışımlar yapabilmesi gibi özellikler anlaşılabilir. Yazma eğitiminde kelime seçimi ile ilgili çalışmalarda bu özelliklerden faydalanma hususu, daha güzel ve akıcı yazıların oluşturulması bakımından önemlidir. Usta bir yazar olmak için en temel şartlardan biri de münşeatlarda; sözün, bu derecelerdeki özelliklerine göre şiirde ve nesirdeki kullanımını öğrenmek, yazının malzemesi olan kelime kullanımına hakim olmak şeklinde belirlenmiştir ki bu her zaman için geçerliliğini koruyan bir husustur.

Yine **Mebâni'l-İnşâ**'da kelime bilgisi (lügat), morfoloji (kelimelerin eklerini, köklerini inceleyen bilim; sarf), anlam bilgisi (maânî), anlatım tarzı (beyân) gibi çeşitli bilim alanlarıyla alâkalı bilgiye sahip olduğu takdirde makbul ve seçkin eserler yazılabileceğini ifade eden yazar; bu ilimler arasında aruz (vezin bilgisi) ve kafiye bilgisini de sayar. Bu edebî ilimlerin yazma eğitimi için bir vasıta, dînî ve aklî ilimlerin ise inşâ ilminin gelişmesinde ve olgunlaşmasında dayanak olduğunu bildirir:

"Şu cihetle o aksâm-ı fûnûnada ittılâ' lâzımdur ki'ilel-i gâ'iyyesinden olan âsâr-ı kelâmîyye memdûh ve mergûb olsun. Aksâm-ı mezkûreyi ülemâ-yı fenn şu vech-i âtî üzere taksîm itmîşlerdür; lügat, sarf, iştikâk, nahv, ma'ânî, beyân ve bedî', arûz ve kavâfi. İşte fûnûn-ı edebîyye-i mezkûre kitâbet ve inşânuñ tahsîline âlet ve ulûm-i şer'îyye ve fûnûn-ı akliyye ve siyer ve kısas emsâli ulûm ise ikmâl ve terakkîsine medâr ve illetdür (Süleyman Bey, 1871, s. 3)." Şiir bilgisinin de aralarında bulunduğu bu ilimler aracılığıyla yazarın; sözlerinde sağlamlığı, fikirlerinde doğruluğu sağlayacağı ifade edilmektedir.

Eserde bildirildiğine göre sanatlı nesir yazmanın şartlarından biri de yeterli düzeyde vezin (aruz) ve kafiye bilgisidir. Başarılı ve kusursuz bir yazılı ürün ortaya koyabilmek için kuramsal arka planda, vezin (ölçü) ve kafiye bilgisine de sahip olmak gerekir. Bunun yazılı anlatımdaki en önemli yansıması metne kattığı ahenk ve akıcılıktır. Bunu sağlamak için metnin ikinci bölümündeki (bağlaçlarla ayrılmış her bir bölüm kastedilmektedir) kelimelerin birinci bölümdekilerin vezni ile aynı olması gerektiği şöyle vurgulanmaktadır:

"Fıkra-i sâniyye kelimeleri fıkra-i ûlâ kelimâtınuñ vezni üzere olmalıdır (Süleyman Bey, 1871, s. 46)."

Burada vezinden kasıt fa'l (cehl, kadr vb.), fâil (câhil, kâdir), faîl (fakîh, hakîm vb.) gibi Arapça kelimelerin kalıplarıdır. Kafiye bilgisi de yine yazıda iç kafiye, ahenk vb. unsurların oluşturulması bakımından önemlidir. Daha etkili ve

akıcı bir şekilde okunabilecek yazılı anlatım sergileyebilmede şiir bilgisinin bu özelliklerinden yani ölçü ve kafiye bilgisinden yararlanılmalıdır.

Keza **Münşeât-ı Azîziye**'de de inşâ kuralları çerçevesinde bir yazılı anlatım becerisi geliştirmenin, bu alanda ilerleme ve tecrübe kazanmanın arka planına geniş yer verilmiştir. Bu anlamda alt yapı sağlamak üzere kaynak olarak kelime bilgisi, cümle bilgisi, anlam bilgisi ve edebiyat gibi ilimlerin öğrenilmesi; meşhur divanların okunması, özellikle Sübha-i Sıbyân, Tuhfe-i Vehbî gibi eserlerin ezberlenmesi gerektiği:

"Ve tahsiline medâr-ı külli olan ilm-i sarf u nahv ve me'ânî ve edebiyât ve Fârisîdür ve tabî'ata mümârese gelmek için Sübha-i Sıbyân ve Tuhfe-i Vehbî ve bunun emsâli kitâbları ezberlemek ve meşhûr inşâ ve divânları ve güzel kaleme alınmış tevârih ve kütüb-i ahlâk ve edebiyâtı mütâla'a itmeli'dür (Nuri Efendi, 1886, s. 206)." şeklinde vurgulanmıştır.

Burada gönderme yapılan kitaplar (Tuhfe-i Vehbî, Sübha-i Sıbyân), 17 ve 18. yüzyıllara ait manzum sözlüklerdir. Kurallarına uygun, güzel nesir yazma becerisinin gelişmesinde bilgi verici manzum sözlük kitaplarının okunması gerektiğine dikkat çekilmesi kayda değer bir husustur. Eserde, "Şiirin Faydaları ve Tahsili Gereğinin Sebepleri" başlığı altında şiirin düz yazı ile ikiz olduğunu belirten yazar, şiirle ilgili düşüncelerini ayrıntılı olarak dile getirmiştir. Bu kapsamda güzel ve sanatlı yazma (kitabet) alanında mükemmellik kazanmaya bütünüyle yardımcı olduğu düşünülen şiire kitapta, düz yazı ile bir arada yer verildiği, onun yazma becerilerini geliştirmedeki önemi;

"Şi'r ü inşâ tev'em ve seciyye-i şî'riyyenüñ inşâ ve kitâbetde husûli selika ve melekeye medâr-ı küllîsi olduğundan işbu 'Azîziye inşâsında ikisi dahı cem' olındı (Nuri Efendi, 1886, s. 207)." sözleriyle ortaya konmuştur.

Burada belirtildiğine göre çok faydalı bir sanat dalı olduğu, akla ve bilime önem verenlerce vurgulanan şiir, hadislerde de övülmüştür. Bu durum; Allah dostlarını, Cenab-ı Hakk'ın zat ve sıfatlarına vukufiyetlerini, bu yoldaki deneyimlerini çoğu zaman şiirle ifade etmeye yöneltmiştir. Zira manevi hazlar almaktan hoşlanan insan, ilahî hikmetlerle ilgili konulara yönelik oluşu, derin anlamlar taşıması, ruhun gıdası olması bakımından şiir, inşâ (nesir) ve nükte (ince anlamlı sözler) bağlamli metinleri dinlemeyi (okumayı) çok sever. Konuşma becerisine sahip insanın özüne yine söz temelli, vezin-kafiye sistemine dayalı şiir kadar tesir eden hiçbir şey yoktur:

"...ve zâten bir fenn-i latîf-i pür-fevâ'id oldığı ma'lûm-ı ulu'l-elbâbdur ve şî'rûñ medh ü sitâyişini mutazammın ahâdis-i sahîha dahı şeref-vârid olmağla ehlu'llâh efendilerümüz 'ilm-i tevhîd u hakâyıka dâ'ir mükâşefelerini ekser-i

evkâtda şi'r ile beyân buyurmuşlardır. Zîrâ insân istîfâ-yı lezâ'iz-i rûhâniyyesi için bi't-tabi' mesâ'il-i hikmet-i ilâhiyyeye mâ'il ve gıdâ-yı rûhâniyyesi mesâbesinde olan şi'r ü inşâ vü nûket ü mezâyâ istimâ'ına pek aşırı râgıb ve tâlibdür. Söz kadar nefis-i nâtıka-i insâniyyeye mü'essir bir şey yokdur. Kelâm-ı mevzûn te'sîrde daha ziyâdedür (Nuri Efendi, 1886, s. 207-208)." sözleriyle ifade edildiği üzere şiirin önemi vurgulanmış; bundan ötürü nesirde de mutlaka şiire yer vermek, şiirin imkânlarından faydalanmak gerektiğine işaret edilmiştir.

Yine aynı bölümde yazar, Allah'ın birliğine dair, peygamberler ve melikler için şiirler yazanların halkın gözünde şerefli ve saygın yer edindiklerini, alaylı ve boş sözler söyleyenlerin ise yerildiğini vurgulamıştır. Yazarın beyan ettiğine göre insan tabiatıyla bu kadar uyumlu olan, onu bu kadar derinden etkileyen şiirin yazılabilmesi, şairlik kabiliyeti ile birlikte Arapça, Farsça ve aruz bilgisi, şiir ilmiyle ilgili kitapları araştırıp okumayı gerektirir:

"Tevhîd-i Bârî ve kasâ'id-i Nebevî ve sitâyîş-i mülûk ve medâyih-i sâ'ire ve güzel gazeller nazm u inşâd iden şu'arâ, pâdişâhlaruñ ve cümle halkuñ 'inde mu'azzez ve mükerrem olduğu müsellemdür. Hiev ü hezliyyât söylemek şer'an ve 'aklen gâyet mezmûm olup cümle 'inde menfûriyyetini müstelzemdür. Nazmen ve nesren fenâ sözden Mevlâ-yı müte'âl hazretleri lisânlarımızı hıfz buyursun. Nazm kelâm itmek mutlaka tabîat-ı şi'riyye ile berâber 'Arabî ve Fârisî birçok ma'lûmâta muhtâcdur. Husûsâ 'ilm-i 'arûz ve bahrü'l-ma'ârif ve fenn-i şi're müte'allık sâ'ir risâleleri mutâla'a ve okumak ile şi'ri metin ve rengin olur (Nuri Efendi, 1886, s. 207-208)." şeklinde belirtildiği gibi ancak bunlar sağlandığı takdirde sağlam ve güzel şiirler yazılabilir.

Kavâ'id-i İnşâ ve Münşeât'ta da şiir bilgisinin, yazılı anlatım becerisinin gelişimine sağladığı katkılar benzer şekilde dile getirilmiştir. Buna göre şiirlerin manasını çok geniş ve ayrıntılı olarak izah ve analiz edebilme, vezin ve bahirlerine hakim olma becerisi, kısaca şiir ve belagat bilgisi;

"Ve eş'ârûñ ma'ânisinde vüs'at bulup ve evzân ve ebhûrın bilüp mütekârib ve tavîl nice oldugin aňlamak, pes bu sebab iledür ki ilm-i ma'ânî ehli olan kâtib belâgat ve berâ'at zimâmına mâlik oldu ve kalemi... ile bu sînâ'at fehminden terakkî buldı (Kavâ'id-i İnşâ ve Münşeât, yk. 137b)." sözlerinden anlaşıldığı gibi yazma eğitiminin temelinde yer alması gereken bilim alanlarıdır.

Araştırmamızın İkinci Alt Problemi İle İlgili Bulgular

Klâsik yazma eğitimine göre üslup olarak yazılı anlatımın etkileyciliğinde şiirin yeri ve önemi ile ilgili bulgular Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2.

Klâsik Yazma Eğitimine Göre Üslup Olarak Yazılı Anlatımın Etkileyciliğinde Şiirin Yeri ve Önemi

Tema	Klâsik Yazma Eğitimi	Eser-Yy	f	%
Klâsik Yazma Eğitimine Göre Üslup Olarak Yazılı Anlatımın Etkileyciliğinin de Şiirin Yeri ve Önemi	Metnin şiir gibi akıcı olması gerekir.	Menâhicü'l-İnşâ, 15.	1	14,28
	Düz yazıda, şiir metinlerine yer verilerek etkileycilik sağlanabilir.	Gülşen-i İnşâ, 15. Kavâ'id-i İnşâ ve Münşeât, (tarih yok)	2	28,57
	Dostlar arası yazışmalar şiir metinleriyle süslenebilir.	Hulâsa-i İnşâ, 17. İnşâ Risâlesi, 19.	2	28,57
	Şiirde daha fazla hissedilen betimlemenin genişleme derecesi, yani okuyucunun zihninde oluşturduğu canlandırma düzeyi imkânından düzyazıda da yararlanılmalıdır.	Mebâni'l-İnşâ, 19.	1	14,28
	Bu durum, yazılı anlatımın etkileyciliğini artırır.		1	14,28
Toplam			7	100

Tablodan hareketle incelenen münşeatlarda, klâsik yazma eğitimine göre üslup olarak etkili bir yazılı anlatımda şiirin yeri ve önemi ile ilgili olarak en fazla; düz yazıda, şiir metinlerine yer verilerek etkileycilik sağlanacağı (%28,57) ve dostlar arası yazışmaların şiir metinleriyle süslenebileceği (%28,57); ikinci sırada ise düz yazının şiir gibi akıcı olması (%14,28), şiirde en fazla hissedilen; betimlemenin, okuyucunun zihninde oluşturduğu canlandırma düzeyi imkânından düz yazıda yararlanması gerektiği (%14,28) ve bunun da üslup olarak metni etkili kılacağı (%14,28) hususlarının vurgulandığı görülmektedir.

Bilgi verici münşeatlarda; konu, plân, kelime, paragraf gibi yazılı anlatımın unsurları, metinsellik ölçütleri, anlatım bozuklukları, yazım ve noktalama gibi genel yazma eğitiminin konuları yanında metnin üslup olarak da güzel, etkileyici, kusursuz olması için gerekli alt yapıya yer verildiği görülmektedir. Bunun için de şiirden, şiirin imkânlarından faydalanılması gerektiğine, yazıya şiirsellik katmanın önemine vurgu yapıldığı belirlenmiştir.

Bu bağlamda **Menâhicü'l-İnşâ**'da, kusursuz söz söyleme-yazma sanatında ustalaşmış yazarlara ait metinlerin başı ile sonunun birbiriyle bağlantılı

olması yani ikisi arasında mantıksal anlam ve uyum bakımından bir çelişki, zıtlık, aykırılık olmaması ve metnin şiir gibi akıcı olması gerektiği bildirilmektedir:

"Eyle gerekdür kim her fasîhûñ kelâm[1] selîs ola, evvel âhirine merbût ola, nesri nazm gibi ola, nazmı nesr gibi olmaya. Gûyâ kim evvelinden âhirine bir kitâb hemân bir söz gibi ola. Arasına ecnebi îbâret girmeye (Unan, 2014, s. 36)." denilerek düz yazının şiirsellik ve edebîlik unsurları da taşınması gerektiğine gönderme yapılmış, üslup açısından da metnin özenli bir şekilde yazılmasına işaret edilmiştir. Ancak şiiri nesir gibi olmamalıdır uyarısıyla şiirin düz yazıdan ayrılması, ondan farklı olduğunun özellikle sergilenmesi, kendine özgü niteliklerinin mutlaka korunması gerektiğine dikkat çekilmiştir. Bu husus, başlı başına bir makale teşkil edecek kadar uzun olup bu çalışmanın dışında tutulmuştur.

Hikâye, roman, tiyatro gibi diğer edebî türlerle arasında çok yakın ilişkiler bulunan şiir, gerektiğinde bunlara malzeme de sağlamaktadır. Bu noktada şiirin imkânlarından yararlanan edebî türlerin şiirselliği hususu ortaya çıkmaktadır. Yukarıda bahsi geçen eserde söz edilen, nesrin baştan sona bir söz gibi olması ile metnin; akıcı bir biçimde okunmasını sağlayacak şekilde ahenkli, etkileyici, en küçüğünden en büyüğüne bütün parçalarının uyum içinde olmasına, dahası şiirsel bir üslupta yazılmasına gönderim yapıldığını söylemek mümkündür.

Gülşen-i İnşâ'da, kusursuz yazma hususunda hatırı sayılır mesafe kateden yazarların, maksadın dile getirilmesi esnasında metinlerini, duruma uygun atasözleri ve şiirlerle süsleyebileceği söylenerek düz yazıda şiir kullanmanın önemi vurgulanmıştır:

"Me'âric-i belâgata 'urûc iden kâtib-i münşîye lâ-büddür ki ... her maksûd-ı garaz ki anı zikr ide terkîb-i müstahsen ve telfik-i müstebdi' ile murassa' idüp muktezâ-yı makâma göre âyât u ehâdis ü emsâl ü eş'ârla kelâmın müşerrah ve müzeyyen eyleye... (Mahmud b. Edhem, 1491, yk. 11b-12a)." sözleriyle sunulduğu gibi böylece, başlangıç ve sonuç kısımlarının daha güzel olacağı ve daha etkili bir anlatım sergileneceği ifade edilmiştir.

Kavâ'id-i İnşâ ve Münşeât'ta yazılı anlatım ürününe güzellik, etkileyicilik ve çekicilik katmak, bu yönlerden güçlendirerek metnin, zevkle okunabilme düzeyini artırmak için Kur'an ayetleri ve hadislerin yanında şiirlerle zenginleştirilebileceği belirtilmiş ve düz yazıda şiir metinlerine yer vermenin önemi ortaya konmuştur. Eserde belirtildiğine göre bunun için yazar, herhangi bir şiir beyitlerinin tamamını veya bir kısmını alıp kendi yazısına ekler ve şiirin kafiyesine uydurarak secisini [seci: metin içinde kafiyeli olan cümle sonlarından

her biri (Parlatır, 2011)] tamamlar. Yani bir beyit tamamıyla veya kısmen alınır ve metne eklenir; esas metnin, şiir eklenen bölümü o şiirin kafiyesine uygun bir şekilde tamamlanır. Böylece yazının çekiciliğinin ve güzelliğinin artırılacağı ifade edilir: "Tazmîn oldur ki münşî âyât-ı Kur'âniyye ve ahbâr-ı nebeviyye ve emsâl-i 'Arabiyye'yi ve 'Acemiyye'yi ve ebyât-ı şî'riyyeyi ala ve mektûbuñ seci'lerini añlardan bir nesnenüñ üzerine müşt Emil kıla. Gâh âyeti veyâ hadîsi veyâ meseli veyâ beyti tamâm ala ve gâh anlardan bir nesne, üzerine iktisâr kılup anuñla seci' -i fıkrasını tamâm eyleye ve sözine anlar ile revnak ve işrâk geydürüp istimâ' idicilerün mezâkını şîrin kıla (Kavâ'id-i İnşâ ve Münşeât, yk. 139b)." ifadelerinden anlaşılacağı gibi bu yolla metnin, zevkle okunmasının sağlanacağı kaydedilmiştir.

Mebâni'l-İnşâ'da betimleme anlatım tarzı ile ilgili olarak şiire yer verildiği görülmektedir. Betimlemenin, bir anlamda kelimelerle resim çizme sanatı olduğu düşünülürse betimlenen konu, nesne kişi ve sairenin, okuyucunun hayalinde canlandırılmasına yönelik bir anlatım tarzı olması hasebiyle çeşitli özellikleri taşıması gerekir. Eserde beyan edildiğine göre bunlardan biri de betimlemenin genişleme/açılım derecesi, yani okuyucunun zihninde oluşturduğu canlandırma düzeyidir. Bir betimleme, herhangi bir nesne veya konuyu okuyucunun zihninde ne kadar çok resmettirebiliyorsa veya o nesneye hayat veriyorsa o derecede genişleme/açılım düzeyine sahiptir. Bu da şiirde daha fazla görülmektedir. Çünkü okuyucunun hayal dünyasına hitap ettiği için şairin, betimleme yönünden daha fazla imkânı vardır. Kısaca söylemek gerekirse şiirde betimlemenin açılım derecesi üst düzeydedir. Bu imkân düz yazıda da kullanılabilir ve:

"Tavsîfüñ derece-i ittisâ'ı: Bu ittisâ'ı da mâddenüñ salâhiyyet-i mevki'iyyesine göre olur. Meselâ târîhde, hikâyenüñ revîşini bozmayarak okuyanüñ zihnine uracak ba'zı ta'birât-ı şedîde ve 'aliyye tahrîr itmeli... Şâ'irüñ ise bu husûsda vüs'ati daha ziyâdedür. Çünkü kârîlerinüñ tahayyülâtına söyler. Hâsılı icâbât-ı mahalliyyeye göre vüs'atlendürmelidir (Süleyman Bey, 1871, s. 142-143)." şeklinde beyan edildiği gibi böylece daha etkili, güzel bir anlatım ortaya konabilir

Dostlar arasındaki yazışmalarda metne şiir eklenebileceği, **Hulâsa-i İnşâ**'da; "... akrândan emsâle ve dostdan yârâna mektûb tahrîr olundukda derûnunda tatvîl-i kelâm itmek ve ebyât-ı eş'âr yazmak mâni' degüldür (Kırca, 2016, s. 92)." şeklinde, **İnşâ Risâlesi** adlı eserde ise; "Akrândan akrâna ve dostundan yârâna mektûb tahrîr eyledükde kâ'ide budur ki... münâsib ebyât ve eş'âr katarsa münâsibdür (Y.B. 4009, yk. 5b-6a)." biçiminde ifade edilmektedir.

Araştırmanın Üçüncü Alt Problemi İle İlgili Bulgu

Şiirin kullanılmaması gereken yazılı anlatım türleri ile ilgili bulgu Tablo 3'te yer almaktadır.

Tablo 3.

Şiirin Kullanılmaması Gereken Yazılı Anlatım Türleri

Tema	Klâsik Yazma Eğitimi	Eser-Yy	f	%
Şiirin Kullanılmaması Gereken Yazılı Anlatım Türleri	Konuyu aydınlatmak, anlatımı süslemek için söz arasına hikmetli söz, şiir vb. unsurlara resmî yazışmalarda yer vermemek gerekir.	Fenn-i İnşâ, 19.	1	100
Toplam			1	100

Tabloya göre klâsik yazma eğitiminde konuyu daha iyi açıklamak, metni süslemek için resmî yazışmalarda söz arasına şiir, hikmetli söz eklemek gerektiği bir eserde vurgulanmıştır.

Fenn-i İnşâ'da maksadı açıkça ifade etmek, konuyu aydınlatmak, anlatımı süslemek için söz arasına hikmetli söz, şiir vb. unsurlara resmî yazışmalarda yer vermemek gerektiği belirtilmiştir:

"Muharrerât-ı resmîyede ... yalnuz elfâzınıñ ciyâdet ve metânetine ve ma ânîsinüñ hükm ü kuvvetine i tinâ itmek, tenvîr-i müdde î veyâ tezyîn-i kelâm için ara yere ... cümel-i hikemiyye, emsâl, eş âr gibi şeyler katışdurmamak (Fâik Reşad, 1894, s. 99)." sözleriyle belirtildiği gibi şiirin yer verilmemesi gereken yazılı türlerle ilgili olarak da titiz davranmak gerektiği ortaya konmuştur. Kanun tasarıları, temyiz, haciz-name, dilekçeler, istida-nameler, fermanlar, hümayun-nameler, irade-i seniyye (yazılı ve sözlü padişah emri), mazbata, tezkire gibi resmî yazışmalar dışında her türlü nesirde şiir kullanılabileceği önemle vurgulanmıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Mantıklı, eleştirel, yaratıcı düşünme yetilerinin gelişiminde büyük rol oynayan genelde okuma özelde şiir okuma; okunanların zihinde yeniden yapılandırılıp ifade edilme becerisini, başka bir deyişle anlatım yeteneğini geliştirmektedir. İnsanın doğumuyla birlikte Türkçenin yalın ve sade halini aksettiren ninnilerle hayatına girmeye başlayıp daha sonra gittikçe dil, duygu,

düşünüş, deneyim, hayat tarzı vb. özellikler bakımından daha zengin örnekler sunan şiirler, kültürel aktarımın da en etkili araçlarından biridir.

Dilin farklı kullanımlarını gerektirmesi, taşıdığı ahenk unsurları, hayal dünyasına hitap etmesi gibi özellikleriyle şiir, anlatımı güçlendirici, dinleme ve okuma açısından başlı başına zengin bir yazılı ve sözlü kültür ögesi konumundadır. Bu yönüyle anlama becerisinin temelini sağlamlaştırarak anlatma (konuşma, yazma) becerilerine de kaynaklık eder.

Dilin yaratıcılığına dayanan imkânlarından sonuna kadar yararlanan şiir, bireyin duygu ve düşüncelerini yazıya dökmesinde, kendini yazılı olarak ifade etmesinde büyük rol oynar ve bu yönüyle onu geliştirir. Onu, dilin farklı anlatım biçimlerini kullanmaya alıştıırır. Kelime üretmeden anlam üretmeye, farklı ve özgün anlatım şekillerini oluşturmaya varana dek yazma alanında çok önemli olan dilin birçok yaratıcı kullanımı konusunda ona yardımcı olur.

Kolay ezberlenmesi açısından duygu ve düşüncelerin aktarılmasına da rahatlıkla aracılık eden şiir, bireyin yazılı ve sözlü ifade becerisini geliştirmede önemli etkenlerdendir. Bu anlamda mevzuya uygun şiir bölümlerini yazıya almak, az sözle çok şey anlatarak konuya açıklık getirebilme açısından da önemlidir. Bu da yazıda hem üslup özelliği oluşturucu hem de anlatımı güçlendirici bir durumdur. Ancak bu kadar hassas bir etkiye sahip olan şiir, günümüz yazma eğitiminde gereken ilgiyi görmezken kuramsal, düşünsel arka planında yer alması gereken disiplinlere dair önemli vurgulamaların yapıldığı klâsik yazma eğitiminde, bu açıdan kayda değer bir yer tutmaktadır.

Klâsik yazma eğitiminin temel amaçlarından biri bireye bir taraftan da sanat eğitimi verilmek suretiyle estetik değerler kazandırmaktır. Bu anlamda klâsik yazma eğitimi; onu sanat yönünden geliştirip güçlendirirken aynı zamanda da zihinsel, bilişsel yönden olgunlaştırır. Bu çok yönlülüğü sağlayan eğitim mekanizması bireyin anlatma becerilerine de gözle görünür derecede olumlu katkı sağlar. Bireyi bütün bunlara yönelik olarak geliştiren araçlardan biri olan edebiyatın içinde yer alan edebî türler ve özellikle şiir, bu manada önemli bir pay sahibidir. Bu sebeple klâsik edebiyatın nesir sahasını oluşturan ve yazma eğitimini de yüklenen münşeatlarda, bu türe müstesna bir yer ayrılmıştır.

Fasih yazarların ortaya koyduğu şiirler, üst düzeyde yazma ve dili kullanma becerisinin ürünü olduğundan yazma eğitiminin de temel yapı taşlarından birini oluşturmaktadır. İncelenen münşeatlarda yazılı anlatım kuralları bakımından sağlam bir ürün ortaya koyabilmek için seçkin yazarların şiirlerini çok okumanın gerekliliğine önemle işaret edilmesi şiirin, bireyi düşünsel açıdan besleyip zenginleştirilmesi ile ilgilidir. Yani incelenen münşeatlara göre

yazılı anlatım becerisini ilerletmede, bireyin fikrî alt yapısının çok önemli bir yer tuttuğu, bu alt yapının oluşumunda ve gelişip şekillenmesinde ise şiir türünün ön plana çıkarıldığı görülmektedir.

Kelime dağarcığının yazıya aktarıldığı, sözel gücün yazıda yeşerdiği, kelimelerin özenle seçildiği, düşünmenin ve düşüncenin en yoğun yaşandığı bir alan olan şiir; okuma, yazma, dinleme gibi dil becerilerinin her alanını etkileyen bir türdür. Bu kapsamda yapılan şiir okuma ve yazma çalışmaları çocukların okuma yazma becerilerini geliştirmesi ve desteklemesi açısından çok önemlidir. Şiir yazma çocukların duygu, düşünce ve deneyimlerini sergilemelerine, günlük ve sıradan deneyimleri, nesnelere; yaratıcı imgelerle, özenle seçilmiş kelime ve cümlelerle ve çeşitli biçimsel çerçevelerde sunmalarına imkân sağlar (Kaya, 2013, s. 63-64). Bu yönlerden bakıldığında usta şairlere ait şiirlerin çok okunması, hatta ezberlenmesi, hem bireyin düşünce ufkunu beslemesi hem de buna bağlı olarak ifade etme yani hissedilenleri, düşünceleri yazıya aktarma becerilerinin ilerlemesine yardımcı olması açısından oldukça gereklidir.

İncelenen münşeatlarda, yazılı anlatımın üslup olarak da güzel olmasına büyük özen gösterildiği, düz yazının şiirselliğine vurgu yapıldığı çalışmanın bir diğer çarpıcı sonucudur. Metnin etkileyiciliğini artırmak için düz yazıda şiir alıntılanmaya dikkat çekildiği, şiir dilinin imkânlarından mümkün olduğunca faydalanmaya vurgu yapıldığı görülmektedir. Ayrıca düz yazıda ahenk bakımından da dilde söylemesi kolay, kulağa hoş gelen, sempati uyandıran; dinlemesi, okuması zevk veren, kısaca şiir gibi akıcı, ezgi bakımından birbiriyle uyumlu kelimelerin seçilmesine özen gösterilmesi gerektiği ortaya konmaktadır. Bundan dolayı metni oluştururken kelimelerin şiirsel özelliklerinden faydalanmak gerektiği hususu münşeatlarda, üslup bakımından iyi bir yazılı anlatım ortaya koymanın asli şartlarından biri olarak beyan edilmiştir.

Süslü sanatlı nesir yazılarının vazgeçilmez unsurlarından biri de cümleyi oluşturan bölümlerin (fıkra) içinde veya sonundaki kelimelerde ses benzerliği olmasıdır. Seci (iç kafiye) olarak adlandırılan bu unsur, edebî ve etkileyici bir yazılı anlatımın olmazsa olmazıdır. Sadece cümle bölümleri sonunda değil kelime gruplarında da görülebilen seci, söze süs ve güzellik katan önemli bir uygulama olup klâsik yazma eğitiminde bu hususa hayatî bir önem atfedildiği incelenen örneklerde açıkça görülmektedir. Hatta Sinan Paşa'nın (ö. 1486) Tazarru-nâme'sinde olduğu gibi bütünüyle secili anlatımdan oluşan eserler kaleme alınmıştır. Ayrıca bölüm sonlarındaki veya içindeki kelimelerin vezin bakımından da aynı olması gerektiği (örneğin birinci bölümde letâfet kelimesi varsa buna karşılık ikinci bölümde zarâfet kelimesinin kullanılması gibi) ısrarla

Klâsik Dönem Türkçe Yazma Eğitiminde Şiirin Yeri

vurgulanmıştır. Bu da münşeatlarda yazılı anlatımın, üslup bakımından da güzel ve çekici olmasına ne derece önem verildiğini ortaya koymaktadır.

Burada dikkat çekici bir husus da şiir ve şiirle ilgili unsurların düzyazıda kullanılmasıyla metinlerarasılık özelliği de katılacağından metnin dokusunun daha zenginleşmesi, çok sesli bir niteliğe bürünmesidir. Bu da daha zevkle okunmasının yanında okuyucunun zihninde daha çok açılım, çağrışım yapan, gerek anlama gerek ifade etme (anlatma) becerilerini geliştiren bir yazılı anlatımın ortaya çıkması anlamına gelmektedir.

Münşeatlarda, yazılı anlatımı güçlendirme bağlamında şiirle ilgili olarak çeşitli biçimlerde ortaya konulan yaklaşımlar, eğitimle şiir arasındaki münasebeti belirgin bir şekilde yansıtmaktadır. Edebiyatın, insanın kişilik gelişimindeki olumlu etkisi; iradeyi kullanabilme, hırsları dizginleme, iyilik ile kötülük arasında seçim yapabilme gibi pek çok mekanizmanın hayata geçmesini sağlayarak insan ruhunu terbiye etmesi şeklinde tebarüz etmektedir. Bu bakımdan "edebiyat ve eğitim, karşılıklı etkileşim içinde olan birbirini bütünleyen olgulardır (Akkaya, 2010, s. 89)." Tıpkı bu işlevi gibi şiirin, her sahada öğrenmeyi kolaylaştırma gibi bir işlevi de vardır. Özellikle okuma-yazma alanında şiir doğal bir öğrenme yaklaşımı ve aracıdır. Bunların yanı sıra yaratıcı ve eleştirel düşünme gibi beceri alanlarını beslediğinden matematik, fen ve sosyal bilimler vb. alanlarda da önemli rol oynar (Kaya, 2013, s. 65).

Aynı husus, klâsik yazma eğitiminde yüzyıllar öncesinden hassasiyetle vurgulanmıştır. Yazma eğitiminin, diğer bilim alanlarındaki gelişme ve ilerlemeye kaynaklık ettiği, aksi durumun yani yazma eğitimi açısından geri kalınmışlığın ise o disiplinlerde de gerilemeye ve başarısızlığa yol açtığı ısrarla ifade edilmiştir (Özlek, 2021, s. 260-261). Bu noktada şiirle takviye edilen, onun imkânlarından yararlanılarak yürütülen, şiirle bağlantılı çağdaş yazma eğitiminin önemi takdire şayandır. Bu sonuçlara dayalı olarak aşağıda beyan edildiği gibi öneriler geliştirilebilir:

Yazılması tasarlanan yazma eğitimi kuramsal arka planını teşkil eden kaynak kitaplarda, bu beceriyi geliştirmede şiirin yeri, önemi, katkıları, işlevi hususlarına mutlaka yer verilmeli, gerek yazma etkinliklerinde uygulama boyutuyla gerekse teorik boyutuyla yazma eğitiminde şiire daha fazla alan açılmalıdır.

Çocukların genelde eğitim ve öğreniminde, özelde yazma eğitiminde şiirin yeri ve önemi öncelikle öğretmenlere kavratılmalıdır.

Seçkin yazarların şiirlerine, gerek metin olarak gerekse yaratıcı yazma etkinliklerinde bolca yer verilmeli, böylelikle hayatın ilk yıllarında edinilen şiir zevki, öğrencilere okulda da kazandırılmalıdır.

Büyük yazar, şair, düşünür hatta hemen her alandaki bilim dallarında söz sahibi kişilerin çoğunlukla şiirle beslenerek buldukları düzeye geldikleri yadsınmaz bir gerçekliktir. Bu sebeple öğrencilere, başlangıcından günümüze dek Türk şiirinin seçkin örnekleri mutlaka okutularak birikim sağlanmalı, şiir okuma ve ezberleme alışkanlığı edindirilmelidir.

Kelimelerde secili kullanımdan yararlanılarak abartıya kaçmadan günümüzde de yazılı anlatıma şiirsellik katılabilir. Öğrencinin hayal dünyasını, düşünme becerisini geliştirmesi bakımından yazma çalışmalarında bu uygulamaya yer verilebilir.

Öğretmen, çocuklarda şiir okuma ve yazma isteğini uyandıracak şiir örneklerini sınıfa getirmeli, öğrencilere sevdirmelidir. Okulda, şiirin eğlenceli ve öğretici oluşu üzerinde durulmalı; öğrencilerdeki, yazılmasının belirli bir miktar dışında yetenek gerektirdiği algısı kırılmalıdır. Her konu veya temada, istenilen bakış açısıyla yazılabilecek olan şiir, duygu ve düşüncelerin ifade edilme aracı olması itibarıyla yazma çalışmalarında kullanılması gereken işlevsel bir türdür. Bu sebeple öğretmen, yaratıcı yazma çalışmalarında öğrencileri, bunu yapabilecekleri hususunda ikna etmeli ve bu türe mutlaka yer vermelidir.

Daha güzel ve etkileyici bir yazılı anlatımın gerçekleştirilmesi için düz yazıda şiirden ve şiirin imkânlarından faydalanma konusu, yazma eğitimi etkinliklerinde kuramsal ve uygulamalı olarak öğretilmelidir. Şiirde anlatılanlardan hareketle, şiirin düşündürdükleri, hissettirdikleri ile ilgili olarak düz yazı çalışmaları yaptırılmalıdır. Şiirle desteklenmiş yazma eğitimi etkinliklerinin bu beceri alanını geliştirmesindeki rolünü araştıran deneye dayalı çalışmalar yaptırılmalıdır.

KAYNAKÇA / REFERENCES

- Açık Önkaş, N. (2009). Çocuk edebiyatı kitaplarında şiirin yeri. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)* (23), 1-12.
- Akkaya, N. (2010). Âşık tarzı şiir geleneğinde halk eğitimi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi* (27), 88-100.
- Aksan, D. (2013). *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili (Dilbilim Açısından)*. Bilgi Yayınevi.

Klasik Dönem Türkçe Yazma Eğitiminde Şiirin Yeri

- Akyol, H. (2014). *Programa Uygun Türkçe Öğretim Yöntemleri*. Pegem Akademi.
- Bahar, M. A. (2010). *Türkçe Öğretiminde Şiir*. Yayınlanmamış yüksek lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Baltacı, A. (2017). Nitel veri analizinde Miles-Huberman modeli. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(1), 1-15.
- Baş, T. ve Akturan, U. (2017). *Sosyal Bilimlerde Bilgisayar Destekli Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Çuhadar, M. (1995). Fesahat. *TDV İslam Ansiklopedisi* içinde (Cilt. 12, s.423-424). İslam Ansiklopedisi. TDV Yayınları.
- Demir, A. (2020). Türkçe eğitiminde şiir ve yaratıcı düşünme. *The Journal of Academic Social Science Studies* (79), 131-145.
- Durmuş, İ. ve Pala, İ. (2001). İstiare. *TDV İslam Ansiklopedisi* içinde (Cilt. 23, s. 315-318). TDV Yayınları
- Hacı Nuri Efendi. (1886). *Münşeât-ı Azîziye* (5. Baskı). Cemal Efendi Matbaası.
- İnşâ Risâlesi*. (t. y.). Süleymaniye Kütüphanesi. Yazma Bağışlar Bölümü. No: 4009.
- Kaya, B. (2013). Yaratıcı yazma becerisinin geliştirilmesine yönelik yapılan çalışmalardan bir derleme. *Okuma Yazma Eğitimi Araştırmaları*, 1(2), 89-101.
- Kavâ'id-i İnşâ ve Münşeât* (tarih yok). Süleymaniye Kütüphanesi, Hâlet Efendi Bölümü. No: 815.
- Kaya, M. (2013). Okuma-yazma öğretiminde şiir. *Dil ve Edebiyat Dergisi*, 10(1), 49-96.
- Kıbrıs, İ. (2008). Şiir nedir, anadili öğretiminde şiirden nasıl yararlanır? A. Tazebay ve S. Çelenk (Ed.), *Türkçe Öğretimi (İlke-Yöntem-Teknikler)* içinde (ss. 331-356). Maya Akademi Yayın Dağıtım.
- Kırca, E. (2016, Aralık). Münşeât mecmuâlarının tarihi gelişimi ve Râmî Mehmed Paşa'nın "Hulâsa-i İnşâ" isimli eseri. *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 2(3), 84-100.
- MEB. (2015). *Türkçe Dersi (1-8. Sınıflar) Öğretim Programı*. Millî Eğitim Basımevi

- Osman-zâde Tâib. (tarih yok). *Münşeât-ı Osman-zâde Taib*. Süleymaniye Kütüphanesi, Serez Bölümü. No: 2771.
- Özlek, E. (2021). *Yazma Eğitimi Açısından Türkçe Münşeatların İncelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Özlek, E. ve Kavruk, H. (2022). *Yazma Eğitimi Açısından Türkçe Münşeatlar*. Ihlamur Akademi Yayınları.
- Parlatır, İ. (2011). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. Yargı Yayınevi.
- R. Fâik (1312). *Fenn-i İnşâ*. Karabet Matbaası.
- Recaizâde Mahmud Ekrem. (2016). *Talim-i Edebiyyat*. Dün bugün yarın yayınları.
- Sever, S. (2004). *Türkçe Öğretimi ve Tam Öğrenme*. Anı Yayıncılık.
- Süleyman Bey, (1288). *Mebâni'l-İnşâ (Cilld-i Evvel)*. Mekteb-i Fünûn-ı Harbiyye-i Hazret-i Şâhâne.
- Şeyh Mahmud b. Edhem. (1491). *Gülşen-i İnşâ*. Süleymaniye Kütüphanesi, Kadı-zâde Mehmed Efendi Bölümü. No: 421.
- Şimşek, H. (2009). Eğitim tarihi araştırmalarında yöntem sorunu. *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 42(1), 33-51.
- Şimşek, Ş. (2017). Konuşma ve yazma etkinliklerinde şiir metinlerinin kullanımı. *Turkish Studies*, 12(34), 371-380.
- TDK. (2005). *Türkçe Sözlük*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Unan, F. (2014). *Yahyâ bin Mehmed el-Kâtib Menâhicü'l-İnşa*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Yakıcı, A., Yelok, V. S., Doğan, M. C. ve Yücel, M. (2008). *Üniversiteler İçin Türkçe I Yazılı Anlatım*. Gazi Kitabevi Yayınları.
- Yıldırım, E. (2012). *Şiirin Türkçe Eğitimindeki İşlevi ve İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarındaki Şiirlerin Yerinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction: Classical literature includes the period of Islamic Turkish literature between the end of 13th century and the end of 19th century. The prose branch of this literature was continued through munsheats in addition to the other literary genres. Munsheat is derived from the term of insha, expresses the journals in which proses are collected. Today, munsheats are mainly classified in the forms of didactic (informative), literary, historical etc. In didactic munsheats it was aimed to teach the rules and methods of writing to those who want to choose the profession of authorship (munshi). After Tanzimat some of these works were taught in schools as textbooks. Therefore such works serve as both the reference books of writing education and the textbooks of this area. This study was prepared in order to reveal the position, importance, function and effects of poetry in classical writing education.

Method: In this study it was reviewed the works named "Menâhicü'l-İnşâ (479); Gülşen-i İnşâ (1491); Hulâsâ-i İnşâ (1697); Osman-zâde Tâib Münşeâtı (18. yy); Mebâni'l-İnşâ (1872); Münşeât-ı Azîziye (1886); Fenn-i İnşâ (1894); İnşâ Risâlesi (Süleymaniye Library, Collection of Yazma Bağışlar, No: 4009); Kavâ'id-i İnşâ ve Münşeât (Süleymaniye Library, Collection of Hâlet Efendi No: 815)". Data collected from these works by document analysis method were analyzed by descriptive analysis method. First of all the Ottoman works reached were transferred to modern Turkish script, read carefully and tried to be understood. Then data were collected by determined the sections giving theoretical information about poem. In light of data collected the themes were identified, explained and presented by interpreting.

Findings: In classical writing education regarding position of poetry in developing skills of written expression the point the most emphasized (%30) is that poetry is one of the main resources which develops this skill area. In the second place (%20), in order to improve skills of written expressions it was emphasized that the poems of distinguished poets should be studied in-depth and memorized. In the third place based on that kind of poems, it was emphasized that it should be paid attention to the choice of word (%10), groups of word belonging to the perfect poets should be researched and learned (%10), the ability of writing poetry should be revealed through education (%10), the effect of this training on writing skills (%10) and poetry was an impressive genre (%10). It is seen that in munsheats reviewed according to the classical writing education regarding position and importance of poetry in an effective written expression in terms of style it was mostly emphasized that it would be provided impressiveness in the prose through adding texts of poetry to it (%28,57) and correspondence

between friends could be embellished with texts of poetry (%28,57); in the second place, prose should be fluent like poetry (%14,28), it should be used in prose description's possibility of level of visualize constituted in the mind of reader (%14,28) and this would be make effective the text (%14,28). It was specified in a work that it shouldn't add poetry or wise words to official correspondence in order to explain betterly the matter and to embellish the text.

Conclusion and Discussion: The findings reached reveal that it was given an exceptional importance to the poetry in munsheats. In the munsheats reviewed, in order to write a successful composition in terms of written expression rules, it was pointed out that the necessity of reading the poems of distinguished authors. This is related to the fact that poetry improves and enriches the individual intellectually. In munsheats, that great care was taken to ensure successful the written expression also in terms of style, the poeticity of the prose was emphasized is another striking result of the study. It is seen that, in order to increase the impressiveness of the text, attention was drawn to quoting poetry in prose, benefiting from the possibilities of the poetic language as much as possible was emphasized. In addition in munsheats, approaches revealed in various forms to poetry in context of strengthening the written expression reflect clearly the relationship between education and poetry. As a result, in the references books of teaching writing designed to be written it should be included position, importance, contribution and function of poetry in improving this skill them; poetry should be used more in both writing activities and theoretical writing education.